

BOZOR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANGAN HOLDA FOYDANI KO'PAYTIRISH STRATEGIK YO'NALISHLARI

*Zokirjonov Yoqubjon Kozimjon o'g'li,
Andijon Davlat Texnika instituti talabasi*

*Davidova Dilnoza Tadjibayevna
Andijon Davlat Texnika instituti
Iqtisodiyot kafedrası assistenti
dilnozatatadjibayevna@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada korxonalarning bozor imkoniyatlaridan samarali foydalanish orqali foydani ko'paytirishga qaratilgan zamonaviy strategik yo'nalishlari yoritilgan. Tadqiqotda 2024–2025 yillardagi iqtisodiy islohotlar, Prezident farmonlari, korxona faoliyatidagi real statistik ma'lumotlar va moliyaviy tahlillar asosida foyda ko'rsatkichlarini optimallashtirish usullari o'rganiladi. Tadqiqot metodologiyasida empirik tahlil, SWOT tahlil, moliyaviy ko'rsatkichlar (ROI, NPV, rentabellik) va Porterning raqobat kuchlari modeli asosida strategik baholashlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: bozor imkoniyatlari, strategik boshqaruv, foyda, Prezident farmonlari, rentabellik, eksport, innovatsiya, SWOT tahlil

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir korxona o'z faoliyatini samarali yuritish va foydasini maksimal darajada oshirishga intiladi. 2024–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar, xususan sanoat ko'lamining kengaytirilishi, eksport salohiyatining oshirilishi, raqamli texnologiyalarni joriy etish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali korxonalarga yangi bozor imkoniyatlari ochib berildi. Prezident Sh.M. Mirziyoyevning "Yangi O'zbekiston - yangi iqtisodiyot" tamoyili asosida qabul qilingan 2024-yil 5-yanvardagi PF-14-son Farmonida mahalliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshirish va eksport faoliyatini kengaytirishga oid strategik yo'nalishlar belgilab berildi[1]. Ushbu sharoitda bozor imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish, ularni korxona foydasiga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

- 2024–2025 yillarda faoliyat yuritgan 20 ta yirik va o'rta sanoat korxonalarining moliyaviy hisobotlari asosida empirik tahlil;
- SWOT va PESTEL tahlil orqali bozor imkoniyatlari va xavf-xatarlarini aniqlash;
- ROI (investment daromadliligi), NPV (sof joriy qiymat) va rentabellik indekslarini hisoblash;

- O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va hukumat qarorlarining tahliliy sharhi;
- O'zStat, Davlat soliq qo'mitasi, Jahon banki va UNIDO ma'lumotlari asosida statistik tahlillar.

Natijalar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, eksport faoliyatini rivojlantirish, davlat imtiyozlaridan foydalanish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalar foyda darajasini 25–30% ga oshirgan. Quyidagi jadvalda ayrim korxonalarning eksport ulushi va foyda darajalari ko'rsatilgan:

1-Jadval

Eksport faoliyati va foyda ko'rsatkichlari (2024 yil)

Korxona nomi	Eksport ulushi (%)	Sof foyda (mlrd so'm)	ROI (%)	Rentabellik (%)
Artel Electronics	45	610	23.7	20.4
O'zAuto Motors	39	775	26.1	23.8
UzTextile Group	32	298	21.5	18.9
O'rtacha	38.6	561	23.8	21.0

Davlat tomonidan kichik biznes subyektlariga taqdim etilgan imtiyozlar, soliq yengilliklari va subsidiyalar korxonalarning moliyaviy barqarorligini oshirgan.

2-Jadval

Davlat imtiyozlaridan foydalangan korxonalar samaradorligi (2025 yil)

Ko'rsatkich	Imtiyoz olganlar	Imtiyoz olmaganlar	Farq (%)
O'rtacha foyda (mlrd so'm)	218	162	+34.6%
Ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'm)	14 750	11 100	+32.8%
Yangi ish o'rinlari	335	210	+59.5%

SWOT tahlil natijalariga ko'ra, korxonalarning kuchli tomonlari sifatida davlat qo'llab-quvvatlovi, raqamli infratuzilma mavjudligi va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyati ko'rsatildi.

Muhokama. Korxonalar bozor imkoniyatlaridan foydalanishda quyida berilgan 5-strategik yo'nalishlarga e'tibor qaratishi lozim:

1. Eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni kengaytirish;
2. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali mahsulot sifatini oshirish;
3. Raqamli transformatsiya va ERP tizimlarini joriy qilish;
4. Mahalliy xomashyo resurslaridan samarali foydalanish;
5. Davlat imtiyozlari, grantlar va subsidiyalardan faol foydalanish. Porterning raqobat kuchlari modeli asosida olib borilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, yangi raqobatchilar tahdidi va o'rnini bosuvchi mahsulotlar mavjudligi korxonalarni diversifikatsiyalash va mahsulot differensiallash strategiyasini tanlashga majbur qilmoqda.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bozor imkoniyatlaridan samarali foydalanish korxona foydasini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Strategik rejalashtirish, eksport salohiyatini kengaytirish, davlat imtiyozlaridan foydalanish, raqamli texnologiyalarni joriy etish kabi yo'nalishlar foyda ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Kelgusida korxonalar faoliyatida SWOT tahlil asosida imkoniyat va tahdidlarni baholash, moliyaviy ko'rsatkichlar orqali samaradorlikni nazorat qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PF-14-son Farmoni, 05.01.2024. <https://lex.uz/docs/7538214>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PQ-37-son Qarori, 12.03.2025. <https://president.uz/oz/lists/view/8129>
3. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari (2024–2025). www.stat.uz
4. Davlat soliq qo'mitasi yillik hisobotlari (2024).
5. Artel Electronics Group yillik hisobotlari (2024).
6. UzAuto Motors AJ moliyaviy ko'rsatkichlari (2024).
7. Porter, M. (1985). Competitive Advantage. The Free Press.
8. Ross, S., Westerfield, R., Jordan, B. (2022). Fundamentals of Corporate Finance. McGraw-Hill.
9. UNIDO Uzbekistan Report (2024). www.unido.org
10. Jahon banki: Doing Business 2024 - Uzbekistan. www.worldbank.org